

ADOLF HÁJEK – PRVNÍ UČITEL TĚLESNÉ VÝCHOVY ČESKÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ?

ADOLF HÁJEK – FIRST TEACHER OF CZECH UNIVERSITY STUDENTS?

Zdeněk Valjent

České vysoké učení technické v Praze, Ústav tělesné výchovy a sportu

ABSTRACT

The author notes several facts. The beginning of the university sport in Czech republic is recognized, according to sport historians and academic public, for the 1910. Dr. František Smotlacha participated as „a teacher of sport games at the Czech university in Prague“. Modest physical activities of czech university students are able to find earlier. And they aren't insignificant. The author took the liberty of naming the first sport teacher of university law students, lately he was a notary and Sokol body and soul – Adolf Hájek. He became a founder and a operator of Academic sport club in Prague from 1847 to 1848, when his work was violently ended by revolutionary events in 1848. That's the reason why he presents an Adolf Hájek's biography with the outline of Academic sport club's activities.

Keywords: history, university, physical education, sport, first teacher, Adolf Hájek

SOUHRN

Autor si všimá skutečnosti, že i když je sportovními historiky za počátek vysokoškolského sportu v Čechách uznáván rok 1910, kdy do funkce „učitele sportovních her při české univerzitě v Praze“ nastoupil Dr. František Smotlacha, skromné pohybové aktivity české vysokoškolské mládeže se dají vystopovat již daleko dříve. Sám si dovoluje označit za prvního učitele tělesné výchovy českých vysokoškoláků studenta práv, pozdějšího notáře a Sokola tělem i duší - Adolfa Hájka. Ten se stal zakladatelem a provozovatelem Akademického tělocvičného spolku v Praze v letech 1847 – 48, když jeho činnost násilně ukončily revoluční události roku 1848. Předkládá proto životopis Adolfa Hájka spolu s nástinem činnosti Akademického tělocvičného spolku.

Klíčová slova: historie, univerzita, tělesná výchova, sport, první učitel, Adolf Hájek

Úvod

Loňský rok 2010 byl Českou asociací univerzitního sportu označen jako sté výročí českého vysokoškolského sportu. Je tedy zřejmé, že jako mezník při vzniku českého vysokoškolského sportu je sportovními historiky brán nástup Dr. Františka Smotlacha do funkce „učitele sportovních her při české univerzitě v Praze“ dnem 1. 4. 1910. Smotlacha se potom stává pro další mnohá léta vůdčí osobností v české vysokoškolské tělovýchově. Rozhodl se za podpory profesorského sboru pražské university a později pražské techniky položit tělesnou výchovu na českých vysokých školách v Praze na široký základ všech vhodných tělovýchovných prostředků a poskytnout ji pokud

možno největšímu počtu studentstva.²⁴ Postupně, i když ne hned v roce 1910, se konečným cílem vzniknuvší organizace Vysokoškolského sportu stalo zevšeobecnění úspěšné tělesné a branné výchovy, pěstování sportu a proniknutí myšlenky zdravé a prospěšné pohybové a přírodní rekreace mezi všechno vysokoškolské posluchačstvo a mezi všechny příslušníky vysokých škol. Vysokoškolský sport se snažil, aby každému studentu a studentce

²⁴ Smotlacha, F. *O tělesné výchově na českých vysokých školách (Vysokoškolský tělocvik a sport 1908- 20)*. Praha: s. n., 1921, s. 35

Waic, M. Zrození akademického sportu a František Smotlacha. *Česká kinantropologie*, 2011, 15, 2, 49 - 56

Seznam osob a ústavů c. k. české university Karlo – Ferdinandovy v Praze. Praha: místodržitelská knihtiskárna, 1909, s. 64

umožnil věnovat potřebný čas pohybové činnosti a ušlechtilé zábavě tak, aby jim byl nejen podporou při studiu, nýbrž v souladném spojení s ostatní kulturou člověka se stal i krásnou náplní jejich volných chvil a jejich života vůbec. Jeho snahou bylo vyvést všechny studenty z nezdravého městského prostředí do přírody, vyvarovat se následků sedavého způsobu života a přispět tak k utváření jejich mravních hodnot a celého charakteru.²⁵ Tyto cíle přetrvávají při tělovýchovné práci s vysokoškolskou mládeží až dodnes.

Počátky tělesné výchovy a sportu mezi českými vysokoškoláky byly však poskovnu zaznamenány již poněkud dříve. Jako první se v literatuře objevují poznatky o *šermu studentů*. První je o tom, že ačkoliv v Praze bývaly školy šermířské, přece bylo hned ve XIV. století studentům učení pražského zakázáno šermovat pro možné poranění při této činnosti.²⁶

Další informací je zpráva, že studenti univerzity prováděli šermířská cvičení již od roku 1640. Učitelé šermu byli imatrikulováni na právnické fakultě a tvořili zvláštní skupinu ještě s učiteli tance a učiteli rétoriky.²⁷ Je nutno vyzdvihnout, že pro tuto činnost byly v Praze vytvořeny dobré podmínky. Již v roce 1607 císař Rudolf II. kodifikoval svým výnosem výsady a povinnosti pražskému cechu Fedrfechtýřů, udělil jim erbovní znak a jejich výsady v pozdějších letech několikrát potvrdil. Bylo také určitou kuriozitou v evropském šermířském světě, že Čechy měly jeden nepřekonatelný primát - prvenství v délce trvání šermířské školy (institute, akademie). Česká stavovská zemská šermírna byla založena za vlády Habsburků v jízdně Pražského hradu v roce 1657 a její činnost skončila až se začátkem I. světové války v roce 1914. Kromě stavovské šermířny existovaly v Praze další šermířské školy, jak soukromé, tak univerzitní i tělocvičné.²⁸ Studenti však nesměli šermovat ani v 18. století. V dekretní knize Starého města Pražského léta 1730 se totiž uvádí, že šermování i vyučování v něm se přísně zapovědělo pro zavraždění jistého *studiosi juris* (studenta práv), které se toho roku přihodilo.²⁹

Když některý nepřítel ohrožoval českou vlast a zejména královské hlavní město Prahu, v takových nebezpečných válečných dobách se studenti

seskupovali do tzv. *Studentských legií*, když ve spojení s ostatním vojskem konaly platné válečné služby. Plnění takového vojenského výcviku, jakožto zejména bojovou a strážní činnost spolu s přesuny z toho vyplývající, lze považovat za vydatnou fyzickou činnost. K tomu došlo především v roce 1800 – 1801, když do rakouských zemí vtrhla nepřátelská napoleonská vojska. Na vyzvání arcivévody Karla vytvořili studenti legii o počtu 634 mužů (26 z nižšího gymnasia, 68 z humanitních tříd, 337 filosofů, 66 bohoslovců, 76 právníků, 5 mediků, 13 techniků, 3 chirurgů). Po několikátýdenním usilovném vojenském a fyzickém výcviku v Praze se studenti vydali na dlouhý pochod až do Českých Budějovic, který jim trval od 28. 12. 1800 do 6. ledna 1801. Po podepsání míru s Napoleonem v Lüneville a po vykonání slavnostní přehlídky studenti opět pochodovali zpět do Prahy, když cesta jim trvala 10 dní.³⁰

Na univerzitní studenty měl svým pedagogickým vystupováním a zejména svými pokrokovými názory vliv i *Bernard Bolzano* (1781–1848).³¹ Na studenty zapůsobil i svými podněty ve prospěch nutné pohybové aktivity, kterou si měla osvojovat veškerá školní mládež. Zdůrazňoval také význam zdravotní a lékařství.³²

Někdy ve čtyřicátých letech 19. století začíná pro vysokoškolskou mládež nová, z pohledu možností vykonávání pohybových aktivit, daleko šťastnější doba. V této době, zřejmě pod vlivem německého turnerského hnutí, se začínají i na českém území a hlavně v Praze zakládat tělocvičné či ortopedické ústavy.³³ V tomto období se do cvičitelských funkcí tělocvičných ústavů dostávají také cvičitelé českého původu. Na první místo mezi ně se zařadil zejména student práv Adolf Hájek. Uchvácen tehdejšími společenskými událostmi, usilujícími také o tělesné zdokonalení mládeže, vstoupil do tělovýchovného ústavu Rudolfa Steffanyho v Praze. Zde se svou pilí postupně vyšvihl až do role cvičitele.³⁴ Jeho osud a především celoživotní tělovýchovná činnost zadává k úvaze, jestli právě jeho je možno považovat za prvního učitele tělesné výchovy českých vysoko-

²⁵ Smotlacha, F. *Kniha o Vysokoškolském sportu*. Praha: Nová tělesná výchova, 1934, s. 471–472

²⁶ Zoubek, Fr. Komenský o hrách tělocvičných. *Památník Sokola Pražského*. Praha: J. Otta, 1883, s. 321

(<http://kozan.wz.cz/sokol/slides/S-b321.htm>)

²⁷ Národní muzeum, Archiv TV a sportu (ONČV), Inventář šermu, s. 1

²⁸ Vincenc, J. *Stručná historie šermu*. Praha: Militaria, 2000, s. 51–52

²⁹ Pozděna, G. *Dějiny tělocviku*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1876, s. 28

³⁰ Slavík, F. A. *Dějiny českého studentstva*. 2. vydání, Praha: Akademický čtenářský spolek, 1874, s. 30–36

³¹ Kádner, O. *Stručné dějiny pedagogiky pro čtvrtý ročník učitelských ústavů*. 4. vydání, Praha: Česká grafická unie, 1931, s. 35

³² Bolzano, B. *O nejlepším státě*. Praha: Mladá Fronta, 1981, s. 50

³³ Jednalo se především o tělocvičné a ortopedické ústavy Johanna Hirsche, Rudolfa von Stephanyho, Josefa Seegeny a Ferdinanda Schmidta

³⁴ Prágr, A. V., Kebrdle, L. *Adolf Hájek, Josef Tumlíř*. Kolín: J. L. Bayer v Kolíně, 1940, s. 3–4

školáků. Proto je nutné se jeho činností zabývat co možná nejpodrobněji.

Akademický tělocvičný spolek v Praze roku 1847 - 48

Ve vlastních zápiscích Hájek uvádí, že sám tělocvik jako učitel vyučoval od roku 1844, čehož byl svědkem i Jan Malýpetr. Již v roce 1845 pak sestavil akademický tělocvičný spolek, který vyučoval více jak po dvě léta.³⁵

Když potom roku 1847 o něco povolil tlak Metternichova absolutismu, bylo studentu práv Adolfu Hájkovi za přičinění většího počtu studujících na pražských vysokých školách umožněno založit „*akademický spolek tělocvičný*“. Úřad starosty, pokladníka a náčelníka tehdy zastával sám zakladatel spolku – všechny spolkové záležitosti se vyřizovaly po sousedsku. Členů bylo přes 80, skoro výhradně právníků. Příspěvek se platil 1 zlatá tehdejší měny. Cvičilo se v prostorné a vhodně zařízené místnosti u Doušů na Václavském náměstí, kde měl tehdy Dr. Seegen svůj tělocvičný a ortopedický ústav. Cvičiště bylo opatřeno všemi druhy náradí a náčiní, až na metací stůl. Účast byla hojná a pravidelná, cvičilo se v liché (pondělí, středa, pátek) i sudé dny (úterý, čtvrtek, sobota), vždy ve dvou družstvech. Jeho nejlepšími cvičiteli byli právník Zamastil a učitel tělocviku Lehman z Drážďan. Ten byl horlivým zastáncem demokratických zásad a prohlásil o spolku, že je to spolek aristokratický, poněvadž nepřipouští každého občana bez ohledu na stav.³⁶ Málo zpráv se zachovalo o tom, co a jak se ve spolku cvičilo. Cvičilo se ve družstvech podle upravené metody Jahn- Eiselenovy. Přesvědčuje o tom odborná literatura, kterou Hájek používal - W. Lübeck- Lehr- und Handbuch der deutschen Turnkunst (1. vydání 1843), jež byla jednou z nejlepších příruček tohoto tělocvičného směru. Díky Lehmanovi, jenž před příchodem do Prahy působil u Spiesse v Basileji, se v Akademickém tělocvičném spolku uplatnila od roku 1848 také Spiessova metoda podle čtyřdílné knihy Lehre der Turnkunst (1. díl- Cvičení prostná, 2. díl- Cvičení ve svisu, 3. díl- Cvičení v podporu, 4. díl- Cvičení společná). Při cvičení se užívalo jak německého, tak i českého názvosloví, které tehdy bylo v úplných počátcích. Hájek proto vyvíjel značné snahy o sepsání českého názvosloví (viz jeho životopis).³⁷ Ve spolku se bez problémů snášeli

Češi i Němci, národní řevnivost a nesnášenlivost, později mezi Němci uměle vypěstovaná, byla tenkrát neznámá. Legitimační lístky byly česko-německé, červeno- bílé; pečeť spolku sestávala z písmen ATS a ATV uprostřed kruhu. O čilém ruchu ve spolku svědčí také výlet na Okoř, pořádaný na jaře r. 1848, kterého se zúčastnilo asi 40 členů. Všichni měli u sebe tyče, se kterými provozovali cestou různá společná cvičení. Spolek zároveň pěstoval společenskou zábavu a uspořádal mimo jiné též ples v Platýze (o masopustě roku 1848). V březnu roku 1848 však opanovaly mysle všech členů tehdejší politické události. Pozornost členů byla odvrácena od tělocviku k jiným spolkům, pak se studenti rozjeli na prázdniny. Doba, která následovala, nepřála spolkovému životu a na znovuzřízení tělocvičného spolku nebylo za tehdejších poměrů ani pomyšlení. Než se mohlo přikročit k vypracování stanov a domácího řádu, nastaly bouřlivé dny osmačtyřicátého roku (1848) a spolek se rozešel.³⁸

Adolf Hájek (1825- 1915) – životopis

Narodil se 17. června 1825 v předhradí hradu Rychmburka, kde nabyt elementárního vzdělání. Odtud zamířil na gymnaziální studia do Německém Brodu, kde pobyl s výborným prospěchem 5 let. V roce 1842 se odebral na pražskou universitu, kde studoval práva. Po šesti studentských letech nastoupil na první praxi u trestního soudu v Praze.³⁹ Roku 1851 byl jmenován notářem v Nasavrkách.⁴⁰ V roce 1869 se odebral za svým notářským povoláním dále a to do Kolína, kde působil až do konce svého života. Zemřel v Kolíně dne 26. ledna 1915 v pozhnaném věku 90 let.⁴¹ Aby trvale byla uctěna památka v jeho rodišti Rychmburce, byla na jeho rodném domě dne 4. října 1925 za účasti mnoha delegací ze Sokola chrudimského, skutečského, chrásteckého, hlineckého, župy Pippichovy a 11 členného poselstva Sokola kolínského zasazena pamětní deska.⁴²

Tělovýchovnou činnost započal Hájek jako student práv v roce 1843 na ústavě Steffanyho. Ten ho přijal od měsíce října až do konce školního roku

---

Česká obec sokolská, 1912. s. 102 - 104

Šorm, G. Tělovýchovné a branné snahy studentů pražské university a techniky v letech 1847 - 1849.

Tělovýchovný sborník III. ročník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. s. 50

³⁸ Tallowicz, F. Akademický tělocvičný spolek v Praze roku 1847- 48. *Památník Sokola Pražského*, Praha: J. Otta, 1883, s. 36

(<http://kozan.wz.cz/sokol/slides/S-b036.htm>)

³⁹ *Labské proudy*. Ročník XX. Kolín, 12. 2. 1925

⁴⁰ Prágr, A. V., Kebrdle, L., citované dílo, s. 3 - 27 srovn. <http://www.sokol-nasavrky.wz.cz/almanach/2-nasavrky.htm>

⁴¹ *Labské proudy*. Ročník XX. Kolín, 28. 1. 1925

⁴² Prágr, A. V., Kebrdle, L. citované dílo, s. 27

---

³⁵ Národní muzeum, Archiv TV a sportu, karton A. V. Prágr č. 20, inv.č. 1059

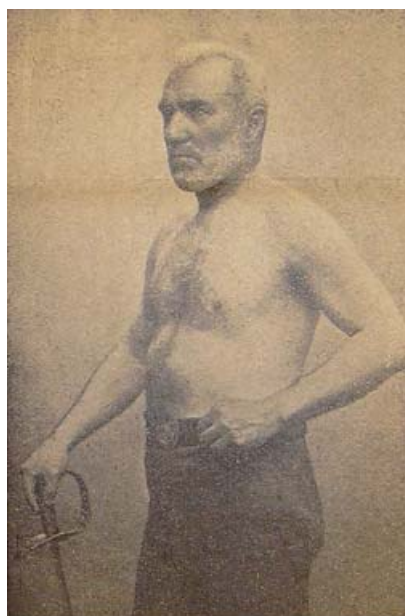
³⁶ Tallowicz, F. Akademický tělocvičný spolek v Praze roku 1847- 48. *Památník Sokola Pražského*, Praha: J. Otta, 1883, s. 34- 36

(<http://kozan.wz.cz/sokol/slides/S-b036.htm>)

³⁷ Hájek, A. Z prvé doby českých tělocvikářů. *Památník sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze*. Praha:

1844 za pomahatele, když sám Hájek o těchto začátcích vypovídá: „Tělocvikáři byli sami velcí páni, nejvíce příslušníci vysoké šlechty, jichž jména si nepamatuji, ale byli mezi nimi syn zámeckého hejtmána, později prezident krajského soudu v Kutné Hoře a básník Alfred Meisner. Oni byli povinni platiti měsíčně 3 zl. r. m.; vyučovalo se jen třikrát za týden.“⁴³

Za krátkou dobu nabyl takových tělocvičných dovedností a znalostí ve způsobu vyučování, že mu Steffany svěřil samostatná vedení prostných cvičení všech cvičenců a cvičení na nářadí pokročilých družstev.⁴⁴ Po odchodu Steffanyho do Vídně, přišel za něj za učitele tělocviku Stegmayer, u kterého Hájek zůstal ve stejném poměru jako dříve. Protože však se jej nemile dotýkalo, že Stegmayer dlel v ústavu jen v zimmiku a často jej nechal samotného učit obě hodiny, jak děti, tak i pány, dal výpověď a přestal cvičit. Požíval však již chvalné pověsti dobrého „turnera“ a tak o prázdninách roku 1845 obdržel od Dr. Seegeny písemnou nabídku, aby se ujal vyučování tělocviku v jeho tělocvičném a orthopedickém ústavu „U Doušů“ na Václavském náměstí. Hájek nabídku přijal až po Sergejově osobní návštěvě a konkrétní domluvě ohledně doby vyučování a způsobu finančního vyrovnání (mohl si ponechat jednu třetinu vybraného honoráře od cvičenců). V roce 1846 navštěvoval jeho cvičení

Obrázek 1. Národní muzeum, Archiv TV a sportu, karton Prágr č. 20, ič. 1071
Figure 1. National Museum, Archive of PE and sport, cardboard Prágr, n. 1071

⁴³ Hájek, A. citované dílo, s. 102 - 104

Národní muzeum, Archiv TV a sportu, nezpracovaný fond Ježek Přemysl, o Adolfu Hájkovi

⁴⁴ Prágr, A. V., Kebrdle, L., citované dílo, s. 6

i Jan Malýpetr. Pověst ústavu byla velice dobrá, neboť jej navštěvovaly osobnosti jako Purkyně, Šafařík, Špott, Opolzer, Amerling, Čejka a jiní, aby se přesvědčili o účincích tělocviku na lidské tělo. Nárůst členské základny ústavu měl za následek, že Hájek cvičil jen akademickou mládež víceméně převážně z právnické a medicínské fakulty. Ostatní žactvo cvičil Lehman z Drážďan a Seegen vyučoval nejvíce děvčata hlavně lékařskou gymnastiku.⁴⁵ Po prázdninách 1846 se u něj na cvičení přihlásilo již 50 vysokoškoláků a v roce 1847 se návštěvnost ještě zvýšila. Utvořil proto Akademický tělocvičný spolek (v předešlém textu). Již tehdy se zabíral myšlenkou, jak spojit tělesnou výchovu s výchovou duševní, jak vytvořit nejen tělesnou zdatnost, ale i zároveň vypěstovat ducha a charakter.⁴⁶

Hájek také pocítoval nedostatek českého názvosloví, neboť cvičil podle německých příruček. Pokoušel se vytvářet si názvosloví cviků sám nejvíce podle Jungmannova slovníku, což se ovšem nedařilo a nestačilo to. Když se mu naskytla příležitost a setkal se Amerlingem v tělocvičně, umlouvali se spolu o názvech, kterých několik určili.⁴⁷

Po svém přesídlení do Nasavrk již nenalézal mnoho příležitostí, aby pěstoval tělocvik jako za svého pobytu v Praze. Nezaháel však a pěstoval jej pravidelně sám. Sám si pořídil nejpotřebnější nářadí. S tím měl již zkušenost z roku 1844, kdy spolu s Ferdinandem Schmidtem (Šmídem), pozdějším majitelem tělocvičného ústavu, zhotovili vlastnoručně koně, bradla, a hrazdu⁴⁸ a cvičivali na pivovarském dvoře u Hájkova otce.⁴⁹ Především stavba koně byla v tehdejší době značně pracná. „Uřizli přiměřený kus kmene borového, obalili jej slaměnými provazy, posílili chmelovým žokem, opatřili dřevěnými orašplovacími madly a čtyřmi do země zasazenými nohami“.⁵⁰

Asi v roce 1852 zpracoval podle spisů Lübecka a Eiselena druhy cvičení, zejména část cvičení prostných, cvičení na kladině pro potřebu škol.

Příčiněním mnoha vlastenců byla v roce 1867 založena v Chrudimi tělocvičná jednota Sokol, kam začal jako cvičitel dojíždět i Adolf Hájek. Do 20

⁴⁵ Prágr, A. V., Kebrdle, L., citované dílo, s. 5 - 6

Hájek, A., citované dílo, s. 102 - 104

⁴⁶ *Labské proudy*, Ročník XX. Kolín, 5. 2. 1915

⁴⁷ Prágr, A. V., Kebrdle, L. *Adolf Hájek, Josef Tumlíř*. Kolín: J. L. Bayer v Kolíně, 1940, s. 6

Bureš, P., Plichta, J. *Sport a tělesná kultura v čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, 1931, s. 12

⁴⁸ O prvním českém tělocvičném koni. *Zpravodaj pražské tělocvičné jednoty Sokol* 1928/4.

⁴⁹ www.zupa-pippichova.eu/file.php?id=6149&oid=1071072

⁵⁰ Kožíšek, F. Co si nářadí povídalo. *Památník Sokola Pražského*, Praha: J. Otto, 1883, s. 261 (<http://kozan.wz.cz/sokol/slides/S-b261.htm>)

km vzdálené Chrudimí dojížděl 2 x týdně. Začátky však nebyly jednoduché, chybělo nářadí i knižní pomůcky. Proto pomáhal jak s dohledem nad výrobou nářadí, tak i s teorií výcviku, když vydal knihu “Prostocviky” i s tehdy ještě chybným názvoslovím.

V roce 1869 přesídlil jako notář do Kolína, kde byl 20. prosince ve výborové schůzi přijat za člena jednoty sokolské. Od té doby až do své smrti v ní byl neustále činný, nejvíce na předních místech. Dosáhl mnoha významných ocenění. Zastával v kolínském Sokole důležité funkce od vedení cvičitelského sboru a pokladníka až po funkci náčelníka v roce 1870. Starostou byl v letech 1890-1900. Když byla založena první sokolská župa v roce 1884, byl zvolen jejím náčelníkem a později i starostou (17. 3. 1889- 9. 4. 1911). V roce 1889 při ustanovující valné hromadě České obce sokolské byl jmenován předsedou shromáždění. Zúčastnil se šesti sletů, byl zvolen čestným starostou kolínské jednoty a župy Tyršovy. V roce 1900 byla v dvoraně kolínské sokolovny snata busta Hájkova poprsí a v roce 1903 mu byla udělena medaile ČOS.⁵¹ Od roku 1911 žil bratr Hájek v ústraní, nezapomínal však stále sledovat sokolský ruch.⁵²

Vedle pravidelné činnosti v Sokole si Hájek zpříjemňoval svůj život plodnou zálibou v dalších dvou kolínských spolcích, v Okrašlovacím spolku a

ve Včelařském spolku. S těmito spolky jej sblížila láska k přírodě a úcta k pořádku. Včelařské zálibě se věnoval od roku 1864 tak intenzivně, že v září 1876 byl zvolen starostou spolku českomoravských včelařů. Mezi funkcionáři i prostými včelaři požíval velké úcty, která pramenila zejména z toho, že se neúnavně snažil vždycky pomoci radou i skutkem. Jeho zásluhy o ústřední spolek včelařský ocenila Zemědělská rada stříbrnou medailí.⁵³ Kromě těchto koníčků se také rád koupal, plavání ve volné řece Labi bylo jeho živlem od měsíce května až do počátků října.⁵⁴

Svaz zápasu považuje Adolfa Hájka za prvního propagátora zápasu v českých zemích. Usuzují na to díky jeho zápisu do svého deníku,⁵⁵ kdy popisuje zápasnické utkání z cirkusu dne 23. ledna 1847. Zápolení pražských siláků tehdy neviděl jen jako pouhou zábavu a atrakci, ale sledoval toto střetnutí očima opravdového, nadšeného tělocvikaře. V závěru vyslovuje naději, že zápas vzbudí v budoucnu všeobecný zájem a nabude značného rozšíření v duchu řecké „kalokagathie“. Zápasníci se právem domnívají, že Adolf Hájek pak zápas pěstoval i ve svém Akademickém tělocvičném spolku.⁵⁶

Jako ódu na význam tělesných cvičení je možno brát osobní zápisky Adolfa Hájka ze sklonku jeho života, kterým dal nadpis “*Šlechtit mravy tužit paže, Blaho vlasti Tobě káže*”. Sám se v nich tehdy

Obrázek 2. Národní muzeum, Archiv TV a sportu, karton Prágr, ič. 1071

Figure 2. National Museum, Archive of PE and sport, cardboard Prágr, n. 1071

⁵¹ Prágr, A. V., Kebrdle, L. *Adolf Hájek, Josef Tumlíř*. Kolín: J. L. Bayer v Kolíně, 1940, s. 9 - 14
Labské proudy. Kolín, 22. 12. 1900
Moravská Orlice, Příloha k č. 282 ze dne 13. prosince 1925

⁵² Adolf Hájek. *Sokolské besedy*, 1915- 16, č. 2, s. 20

⁵³ (<http://www.n-vcelari.sk/sal/VCELY13.html>.)

⁵⁴ Prágr, A. V., Kebrdle, L., citované dílo, s. 9 - 27

⁵⁵ Tento zmíněný deník se již nepodařilo nalézt

⁵⁶ Böhm, A., Zárybnický, M. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 10
Srov. Ježek, P. *Neznámá kapitola z dějin zápasu v českých zemích*. Zpravodaj č. 1. Praha: Olympia, 1975, s. 23

považoval za nejstaršího pěstitele tohoto umění, jakožto ještě bývalý učitel Jana Malýpetra. Oslavuje tělesná cvičení následujícími slovy:

“Účinek tělocviku na duševní a tělesné ústrojí lidské bylo vždy úžasné a bezměrné. V době cvičení jsem nikdy povážlivě ne onemocněl, a těším se až do této doby nejpevnějšímu zdraví, což přičítám jen stálému pěstování tělocviku. Tělocvikem vyvinutá tělesná síla vykouzlí v každém muži sebevědomí, statečnost, neohroženost a nejušlechtilější duševní vlastnosti. Štíhlost a ohebnost těla podrží každý pěstitel až do svého stáří, kdežto většina duševní práci se zabývajícího občerství a aniž by tělocvik pěstovala zbřichatí, a všelijakými tělesnými neduhy bývá stížena” ...”po vykonaném cvičení účinek zdánlivé unavenosti jest skutečně blahodárný. V stavu tom netoliko tělesný nýbrž i duševní pokrm každému pochoutkou...”⁵⁷

Jak pevná byla jeho víra v tělocvik a vlastní národ je cítit také z jeho slov, která pronesl na schůzi cvičitelského sboru župy Tyršovy dne 29. 3. 1885: „Pamatujme, že vedle vývoje duševního i mohutná paže přispívá ku zdaru národa a pokud souladu toho bude šetřeno, národ český vždy se zachová“.⁵⁸

Pamětníci dále dokladují jeho národní cítění také výzdobou stěn notářské kanceláře. Vstoupil-li někdo k němu do kanceláře, byl překvapen výzdobou jejich stěn. Vedle nutného kancelářského inventáře c. k. notáře - obrazu Františka Josefa, tu měl rozvěšeny obrazy českých buditelů- Palackého, Riegra, Komenského, Husa, Žižku a ovšem také Fügnera a Tyrše. Vyzdobit si v té době takto kancelář, zasluhovalo velikou odvahu. Obraz Komenského páčil oči faráře Bachara, klerikálního kohouta, který mu při každé návštěvě vytýkal, jak dlouho tu bude ještě viset obraz toho ženáče. A Hájek jej vždy odbyl svým jemným úsměvem.⁵⁹

Při příležitosti odhalování pamětní desky Adolfa Hájka na jeho rodném domě v Rychmburku dne 4.10.1925 charakterizoval jeho charakterové vlastnosti MUDr. Josef Šíl, který s ním prožil v nejužším přátelství plných 40 let. Prohlásil tehdy s hrdostí v hlase, že „nepoznal v životě muže ušlechtilějšího a upřímnějšího, který byl každému bratrem a přítelem a který pracoval s horoucím zápalem a s veškerou silou své krásné duše na svaté věci sokolské, hotov v každé době vše, existenci i život obětovati pro blaho vlasti a národa.“⁶⁰

Závěr

Adolfa Hájka lze nejspíše považovat pro jeho činnost v Akademickém tělocvičném spolku z let 1847- 48 za *prvního českého tělocvikáře vysokoškoláků*.⁶¹ Tak již jej nazvali sami Sokolové ve svém Praporu, kde o něm píše, že: „on má největší zásluhy o první počátky tělocviku spolkového a společenského. On byl prvním Čechem své doby, který zdůrazňoval a rozšiřoval důležitost tělocviku pro zachování lidského zdraví. A jeho zásluhy jsou tím větší, že on byl také prvním, který šířil tělocvik mezi akademickou mládeží.“⁶² Celým jeho životem jej provázely obrodné snahy za osvobození národů z pout absolutistických monarchií. Nepečoval jen o své tělesné, mravní a duševní zdraví, ale věnoval své síly i veřejnosti - po svých začátcích u vysokoškoláků pak zejména sokolské práci. Podle svých slov se řídil heslem: „Volnost, rovnost, svornost a bratrství“. Tak vytrvale a pravidelně pěstoval tělocvik, pravidelně se otužoval, že si zachoval pevné zdraví a jasnou mysl až do konce svého dlouhého života. Po jeho skonu napsaly v kolínských novinách: „Byl jak mohutný kmen, který marně bouře života pokoušely se zlomiti, konečně přece také on propadl neúprosné smrti – dle neodvratných zákonů přírody“.⁶³

Zdeněk Valjent

České vysoké učení technické v Praze

Ústav tělesné výchovy a sportu

e-mail: Zdenek.Valjent@seznam.cz

⁵⁷ Národní muzeum, Archiv TV a sportu, karton A. V. Prágr č. 20, inv.č. 1059

⁵⁸ *Labské proudy*. Ročník XX. Kolín, 12. 2. 1915

⁵⁹ Národní muzeum, Archiv TV a sportu, karton A. V. Prágr č. 20, inv.č. 1037- 1081- rukopis na téma charakteristika Hájka

⁶⁰ *Hlas demokracie*. Věstník sokolský, 17. 10. 1925

⁶¹ Bureš s Plichtou za prvního tělocvikáře vůbec považují J. E. Purkyně; Srovn.: Bureš, P., Plichta, J. Sport a tělesná kultura v čl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, 1931, s. 12

⁶² *Prapor: měsíční hlídka sokolská*. Ročník XIV., Kolín, č. 1, dne 15. 2. 1915

⁶³ *Labské proudy*, Ročník XX. Kolín, 28. 1. 1915